

Sveučilište u Zagrebu

Učiteljski fakultet

Zrinka Grabovac i Iva Kaćunko

Mišljenje učitelja o novom standardiziranom školskom pismu

Zagreb, 2015.

„Ovaj rad izrađen je na Odsjeku za učiteljske studije Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, na Katedri za hrvatski jezik i književnost, scensku i medijsku kulturu, pod vodstvom prof.dr.sc.Ante Bežena i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2014./2015.“.

Sadržaj

Uvod	1
Teorijski okvir	3
Metodologija istraživanja	8
Svrha i problemi istraživanja.....	8
Hipoteze	8
Varijable	9
Način provođenja istraživanja	9
Uzorak	10
Metode istraživanja i statističke obrade podataka	11
Rezultati	11
Rasprava	Ошибка! Закладка не определена.
Zaključak	30
Zahvale	32
Literatura	33
Sažetak	35
Summary	Ошибка! Закладка не определена.

Uvod

U očuvanju nacionalnoga identiteta pojedinca i naroda veliku važnost ima materinski jezik. Komunikacija na materinskome jeziku ulazi u osam ključnih obrazovnih kompetencija Europske unije i jedna je od prvih kompetencija u nizu koju čovjek stječe.¹ Čovjek usvaja jezik u obitelji i vrtiću te ga počinje učiti na početku svoga školovanja i uči ga sve do kraja života. Bitan korak prema stjecanju kompetencije komunikacije na materinskom jeziku jestovladavanje početnim čitanjem i pisanjem. Institucionalno poučavanje početnoga čitanja i pisanja počinje već u predškoli, ali sustavno poučavanje započinje dolaskom djeteta u prvi razred osnovne škole (Pavličević-Franić, 2011:118). Tada dijete doživljava veliku promjenu u životu jer škola donosi prve zadaće i obveze. U Republici Hrvatskoj, na početku osnovne škole, u nastavnome predmetu Hrvatski jezik, djeca se susreću s područjem početnoga čitanja i pisanja, jezika, jezičnog izražavanja, književnosti i medijske kulture (*Nastavni plan i program za osnovnu školu*, 2006). Glavni poučavatelj u navedenim početcima djetetova formalnoga obrazovanja jest učitelj koji svojim kompetencijama i pristupom bitno utječe na djetetov stav prema učenju i poučava ga vještinama čitanja i pisanja. Razvoj vještine čitanja i pisanja započinje u okviru već spomenutoga područja početnoga čitanja i pisanja koje je zasebno nastavno područje samo u prvome razredu osnovne škole i „posebno je po tome što se u njemu razvijaju znanja i vještine koje su pretpostavka za kasnije funkcionalno i kreativno bavljenje jezikom i književnošću radi stjecanja jezične, izražajno-komunikacijske, književne i medijske pismenosti“ (Bežen, Reberski, 2014:15). Poučavanje početnoga čitanja i pisanja u nastavi hrvatskoga jezika do školske godine 2014./2015. provodilo se u skladu s pola stoljeća starom praksom, unatoč činjenici da je razvoj tehnologije uzrokovao znatne promjene u usmenom i pismenom komuniciranju. Samim time, rukopisno je komuniciranje počelo gubiti

¹ Europska Komisija/EACEA/Eurydice, 2012. *Developing Key Competences at School in Europe: Challenges and Opportunities for Policy*. Eurydice Report. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije, str. 7

na važnosti i svoje mjesto u životu i u obrazovanju počelo prepuštati jednostavnijem elektroničkom obliku pisanja. U osnovnoj se školi kod većine učenika pojavilo napuštanje pisanih slova već u višim razredima i njihova zamjena tiskanim slovima, a i miješanje tiskanih i pisanih slova u istom tekstu (Bežen i Kolar Billege, 2008). U poučavanju čitanja i pisanja izgubio se jedinstveni pristup početnim slovima jer službenog standarda školskih slova nije bilo pa su pisci početnica individualno odabirali oblik slova koja će djeca učiti. Nastalo je gotovo kaotično stanje u početnom čitanju i pisanju pa je u školskoj godini 2005./2006. u uporabi bilo sedam različitih početnica (Bežen, 2005). Na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, u razdoblju 2006.-2013. godine, proveden je znanstveni projekt *Jezično-likovni standardi u početnom čitanju i pisanju na hrvatskom jeziku* čija je svrha bila utvrditi jezične i likovne standarde za početno učenje čitanja i pisanja, a poticaj je bio postojanje takvih standarda u jezicima svih razvijenih europskih zemalja.² Rezultat istraživanja bilo je, među ostalim, donošenje novog i jedinstvenog jezično-likovnog standarda za početno čitanje i pisanje na hrvatskome jeziku koji je u konačnici uključen u Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje iz 2013. godine. U siječnju 2014. godine Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta odobrilo je i propisalo spomenuta standardizirana slova kao jedini pravopisni školski standard obavezan svim učiteljima prvih razreda od školske godine 2014./2015.³ Budući da je novi standard poučavanja uveden u tekućoj školskoj godini te da je područje početnoga pisanja na hrvatskome jeziku nedovoljno istraženo, a nije poznato da je neka ustanova koncipirala praćenje implementacije novih školskih slova u školskoj praksi, od

² Projekt pod brojem 227-2270729-0719 je financiran od strane Ministarstva, znanosti, obrazovanja i sporta u razdoblju od 2006.-2013. godine. Voditelj projekta bio je prof. dr. sc. Ante Bežen, a školska formalna i rukopisna pisma oblikovao je izv. prof. art. Siniša Reberski s Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu u čemu je sudjelovao i prof. dr. sc. Vladimir Kuharić s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Istraživači na projektu bili su i prof. dr. sc. Jadranka Nemeth-Jajić, doc. s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, doc. dr. sc. Vesna Grahovac-Pražić sa Sveučilišta u Zadru, mr. sc. Nada Lagumdžija s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Osijeku, mr. Vesna Budinski s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i znanstvene novakinje mr. Martina Kolar Billege, Zrinka Vukojević, prof. i mr. art. Tamara Jurkić Sviben s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

³Iz priopćenja MZOS-a. Dostupno na stranici: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=12967&sec=1941>, pristupljeno 27. siječnja 2015. godine

velikog je značenja bilo ispitati prihvaćenost novouspostavljenog standarda u praksi i svijest učitelja o njegovoj važnosti.

Teorijski okvir

Područje početnoga čitanja i pisanja izvorno pripada lingvistici, a istraživanjima te problematike bave se stručnjaci iz područja psihologije, lingvistike, psiholingvistike, grafemike, teorije likovnosti, fiziologije, neuroznanosti i logopedije (Bežen, 2011). Iz navedenih znanosti koriste se znanja za metodičko oblikovanje početnoga čitanja i pisanja. „Pisanje je, uz čitanje, slušanje i govorenje, složena i produktivna jezična djelatnost koja zahtijeva poznavanje slovnoga sustava, usvajanje gramatičko – pravopisnih pravila i normi nekoga jezika“ (Pavličević-Franić, 2005:98), a temelji se na bilježenju znakova - slova. U Republici Hrvatskoj u službenoj je uporabi latinično pismo koje se sastoji od dvadeset i sedam slova i tri dvoslova (*Hrvatski pravopis*, 2013). Slova mogu biti uspravna i kosa formalna te uspravna i kosa rukopisna.⁴ Da bi učitelj uspješno izvodio nastavu početnoga čitanja i pisanja, mora posjedovati stručna znanja potrebna za organizaciju i izvođenje nastave. Osnovne su organizacijske cjeline nastave početnoga čitanja i pisanja nastavni sati (nastavne jedinice).⁵ Za izvođenje nastavnih jedinica učitelji izrađuju vlastite pripreme koje im osiguravaju stručnu i tehničku spremnost potrebnu za održavanje nastave (Bežen i sur., 2012). Svaka nastavna jedinica sastoji se od više nastavnih etapa i nastavnih situacija. Nastavne etape i nastavne situacije poučavanja početnoga pisanja strukturirane su prema priručniku *Početno pisanje na hrvatskome jeziku* (Bežen, Reberski, 2014) i prikazane su u Tablici 1. i Tablici 2.

⁴Formalna školska slova zamijenila su tiskana, a rukopisna pisana. Dostupno na: <http://pravopis.hr/slova/>, pristupljeno 3. ožujka 2015. godine

⁵Nastavni sat nije nužno jednak nastavnoj jedinici - nastavna se jedinica može izvoditi tijekom više nastavnih sati. U ovom se radu pojam nastavne jedinice odnosi na jedan nastavni sat.

Tablica 1. Struktura nastavne jedinice učenja formalnoga školskog slova (Bežen, Reberski, 2014: 63-64)

Nastavne etape	Nastavne situacije
1) uvodna motivacija	a) verbalna b) likovna c) glazbena
2) čitanje zadanoga velikog i maloga formalnog slova	a) globalno čitanje kraćih riječi b) slušanje uzoraka riječi/skupova riječi u kojima je zadani glas/slovo c) najava novoga glasa/slova d) glasovna analiza i sinteza (riječi u početnici u kojima je zadano slovo na početku, u sredini i na kraju) e) pronalaženje novih uzoraka riječi sa zadanim slovom
3) prijenos glasa u slovo-pisanje velikih i malih formalnih slova	a) promatranje zadanog formalnog slova (velikog i malog) i uočavanje njegova grafičkoga ustrojstva (grafička analiza) b) crtanje velikog i malog formalnog slova i izrada slova od nekog materijala c) pisanje zadanog velikoga i maloga formalnog slova i riječi sa zadanim slovom
4) čitanje riječi i kraćeg teksta	a) čitanje riječi i slikovnih rečenica u početnici b) čitanje potpunih rečenica

Tablica 2. Struktura nastavne jedinice učenja rukopisnog školskog slova (Bežen, Reberski, 2014: 65-67)

Nastavne etape	Nastavne situacije
1) priprema	a) emocionalno-intelektualna motivacija b) lokalizacija teksta c) izražajno čitanje teksta d) emocionalno-intelektualna stanka e) izražavanje doživljaja i razumijevanja teksta f) sinteza
2) grafička obrada slova	a) uočavanje izgleda velikoga i maloga rukopisnog slova b) usporedba s odgovarajućim formalnim slovom učitelj pokazuje primjerom pisanje velikoga i maloga rukopisnog slova na ploči te pokazuje slovo na razrednoj slovarici c) učenici pišu veliko i malo rukopisno slovo u slobodnome prostoru d) pisanje velikoga i maloga rukopisnog slova u crtovlju e) pisanje riječi i rečenica u kojima je zastupljeno zadano veliko i malo rukopisno slovo
3) čitanje teksta	a) učenici vježbaju čitanje teksta iz prve nastavne situacije
4) stvaralački rad	a) pisane vježbe u vezi s pisanim slovom koje se obrađuje

Kako je već navedeno, od školske godine 2014./2015. u svim udžbenicima i radnim bilježnicama za učenje početnoga pisanja primjenjuje se novouspostavljeni standard školskoga rukopisnoga (uspravnoga i kosoga) i školskoga formalnoga (uspravnoga i kosoga) pisma koji je propisan *Hrvatskim pravopisom* iz 2013. godine Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. To su ova pisma:

Slika 1. Školsko formalno uspravno pismo⁶

Školsko formalno uspravno pismo temelj je učenja početnoga pisanja (Slika 1.). Školsko formalno koso pismo ukošena je inačica uspravnoga pisma i prijelaz između učenja formalnoga i rukopisnoga pisma (Slika 2.).

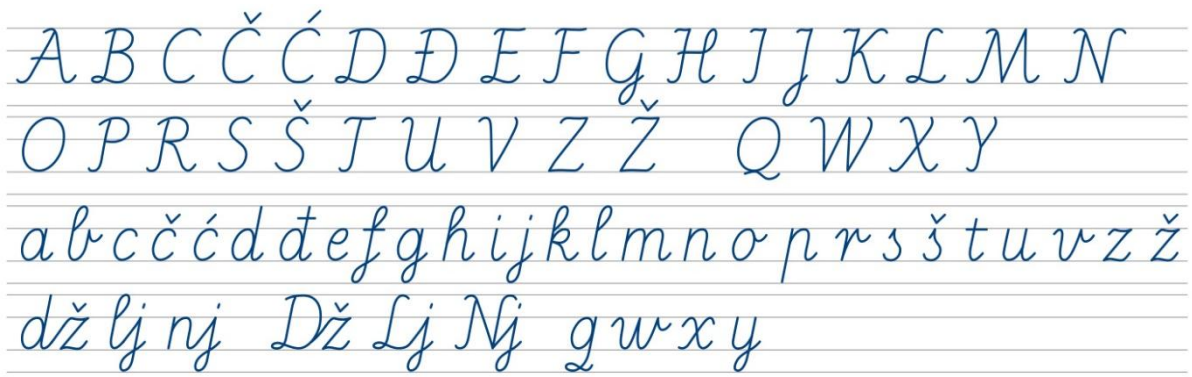
Slika 2. Školsko formalno koso pismo

Nakon učenja formalnoga školskog pisma, poučava se školsko uspravno rukopisno pismo (Slika 3.) i školsko koso rukopisno pismo (Slika 4.), utemeljena na tradiciji školskih pisama u Hrvatskoj.

Slika 3. Školsko uspravno rukopisno pismo

⁶Slika 1., slika 2., slika 3., slika 4. preuzete su sa stranice: <http://pravopis.hr/slova/>, pristupljeno 30. ožujka 2015. godine

Slika 4. Školsko koso rukopisno pismo.

Nakon prvog polugodišta tekuće školske godine (2014./2015.), provedeno je ovo istraživanje u svrhu ispitivanja stavova učitelja prvih razreda o novome slovopisu standardnoga školskog slova za poučavanje početnoga čitanja i pisanja.

Metodologija istraživanja

Svrha i problemi istraživanja

Svrha istraživanja bila je ispitati stavove učitelja prvih razreda osnovne škole na području Republike Hrvatske o implementaciji hrvatskoga standardnoga školskog pisma za početno poučavanje čitanja i pisanja na hrvatskome jeziku. Problemi istraživanja bili su:

1. Provjertiti udio primjene novoga slovopisa u razredu.
2. Provjertiti postoji li razlika u primjeni novoga slovopisa ovisno o stažu ispitanika.
3. Provjertiti postoji li razlika u percepciji da je vrijeme predviđeno *Nastavnim planom i programom*(MZOS, 2006) dovoljno za uspješno svladavanje početnoga čitanja i pisanja ovisno o tome primjenjuju li učitelji novi slovopis ili ne.
4. Provjertiti postoji li razlika u pretpostavci o potrebama grafomotoričkih predvježbi ovisno o tome primjenjuju li učitelji novi slovopis ili ne.
5. Provjertiti percepciju vezanu uz novi slovopis na 17 postavljenih tvrdnji od strane učitelja koji primjenjuju novi slovopis.
6. Provjertiti percepciju vezanu uz novi slovopis na 11 postavljenih tvrdnji od strane učitelja koji ne primjenjuju novi slovopis.

Hipoteze

Uz navedene probleme postavili smo ove hipoteze:

1. Pretpostavka je da 10 % učitelja ne primjenjuje novi standard slova za početnospisanje na hrvatskome jeziku.
2. Pretpostavka je da učitelji koji imaju više staža (20 godina i više) manje primjenjuju novi standard početnoga pisanja.

3. Pretpostavka je da učitelji koji primjenjuju novi standardsmatraju da je vrijeme predviđeno nastavnim planom i programom dovoljno za uspješno savladavanje početnoga pisanja.
4. Pretpostavka je da učitelji koji primjenjuju novi standardsmatraju da su grafomotoričke predvježbe potrebne.
5. Pretpostavka je da učitelji koji primjenjuju novi standardsmatraju sebe dovoljno osposobljenima za poučavanja početnoga čitanja i pisanja i da ga smatraju jednostavnijim od prijašnjega.
6. Pretpostavka je da učitelji koji ne primjenjuju novi standardsmatraju sebe nedovoljno osposobljenima za poučavanje početnoga čitanja i pisanja i da ga smatraju težim od prijašnjega.

Varijable

U provedenom istraživanju imali smo dvije nezavisne varijable. U drugome problemu nezavisna varijabla staž učitelja dok je zavisna varijabla primjena novoga slovopisa. U trećem i četvrtom problemu primjena novoga slovopisa postaje nezavisna varijabla dok su zavisne varijable odgovori na ovim tvrdnjama:

- Vrijeme predviđeno *Nastavnim planom i programom* (MZOS, 2006) dovoljno je za uspješno svladavanje početnoga čitanja i pisanja.
- Grafomotoričke predvježbe potrebne su prije početka učenja pisanja slova.
- Grafomotoričke predvježbe potrebne su za učenje svakog formalnog (tiskanog) slova.
- Grafomotoričke predvježbe potrebne su za učenje svakog rukopisnog (pisanog) slova.

Način provođenja istraživanja

Anketa je konstruirana u Google Disc platformi i poslana na elektroničke adrese osnovnih škola u Republici Hrvatskoj koje su zamoljene da proslijede upitnike učiteljima prvih razreda

u svojoj školi. Dodatan razlog korištenja internetske verzije zaštita je podataka ispitanika, potpuna anonimnost te mogućnost odustajanja od ispitivanja bez utjecaja na daljnju provedbu.

Uzorak

Istraživanje je provedeno na uzorku od 250 ispitanika. Uvjet koji su ispitanici morali zadovoljiti jest da ove školske godine poučavaju u prvom razredu osnovne škole u Republici Hrvatskoj. Od ukupnog broja ispitanika (N=250), 95,6% su bile učiteljice (N=239), a 4,4% (N=11) učitelji. 55% učitelja i učiteljica (N=138) ima 19 ili manje godina staža, 44% (N=109) ima 20 i više godina staža dok 1% učitelja nije odgovorio na pitanje vezano uz njihov staž.

U tablici 3 prikazana je struktura učitelja prema županiji u kojoj djeluju:

Tablica 3. Prikaz uzorka ovisno o županiji u kojoj rade

Županija	Frekvencija	Postotni udio %
Zagrebačka	25	10
Međimurska	6	2,4
Sisačko-moslavačka	7	2,8
Koprivničko-križevačka	14	5,6
Bjelovarsko-bilogorska	6	2,4
Brodsko-posavska	9	3,6
Požeško-slavonska	6	2,4
Splitsko-dalmatinska	19	7,6
Krapinsko-zagorska	9	3,6
Vukovarska	6	2,4
Šibensko-kninska	8	3,2
Primorsko-goranska	23	9,2
Istarska	7	2,8
Varaždinska	8	3,2
Karlovačka	7	2,8
Dubrovačko-neretvanska	5	2
Zadarska	8	3,2
Virovitičko-podravska	4	1,6
Osječko-baranjska	21	8,4
Ličko-senjska	4	1,6
Grad Zagreb	48	19,2
Ukupno	250	100

Metode istraživanja i statističke obrade podataka

U ovom istraživanju koristili smo se metodama deskriptivne statistike (srednje vrijednosti), Hi kvadrat test za testiranje razlike u postotcima pojedinih odgovora te Mann Whitney U neparametrijski test za testiranje razlike između dvije nezavisne skupine ispitanika.

Rezultati

Prije odgovaranja na postavljene probleme istraživanja provjerili smo normalitete dobivenih distribucija rezultata kako bismo se mogli odlučiti za daljnji tijek statističke obrade podataka.

U tablicama 4., 5. i 6. nalaze se dobiveni rezultati vezani uz distribucije rezultata.

Tablica 4. Prikaz normaliteta distribucija mjerenih kontinuiranih varijabli na tvrdnjama na koje su odgovarali svi ispitanici (N=250)

Tvrdnja	Z	p
Vrijeme predviđeno nastavnim planom i programom dovoljno je za uspješno savladavanje početnog čitanja i pisanja.	3,53	0,00
Grafomotoričke vježbe su potrebne samo prije početka učenja pisanja slova.	6,48	0,00
Grafomotoričke vježbe potrebne su prije početka učenja svakog formalnog (tiskanog) slova.	4,54	0,00
Grafomotoričke vježbe potrebne su prije početka učenja svakog rukopisnog (pisanog) slova.	4,73	0,00

Z – Kolmogorov Smirnov Z

p – vjerojatnost pogreške

Tablica 5. Prikaz normaliteta distribucija mjerenih kontinuiranih varijabli na tvrdnjama za učitelje koji primjenjuju novi slovoapis (N=205)

Tvrdnja	Z	p
Novo pismo za početno pisanje i čitanje jednostavnije je od prijašnjeg.	3,78	0,00
Novim pismom za početno poučavanje pisanja i čitanja učenici lakše savladavaju pisanje.	3,50	0,00
U novom pismu za početno pisanje i čitanje veća je povezanost između formalnog i rukopisnog istog slova.	3,10	0,00
Novo (koso) pismo olakšava pisanje ljevorukim učenicima.	3,49	0,00
Smatram da sam dovoljno osposobljen/a za poučavanje novog pisma za početno pisanje i čitanje.	3,11	0,00
Smatram da su učitelji u okviru stručnog usavršavanja koje provodi AZOO dovoljno osposobljeni za primjenu novog standarda početnog pisanja.	2,97	0,00
Roditelji i javnost informirani su o uvođenju novog standarda školskih slova.	2,79	0,00
Uvođenje novog školskog pisma pridonijet će unapređivanju kulture, čitkosti i urednosti pisanja na hrvatskom jeziku.	3,91	0,00
Standardizirano školsko pismo pridonosi jačanju identiteta hrvatskog jezika i unapređivanju njegovih komunikacijskih zadaća u našem vremenu.	3,24	0,00
Predloženo crtovlje za početno pisanje odgovara potrebama poučavanja novog školskog pisma.	3,33	0,00
Početnica koju rabim omogućuje ostvarivanje programa početnog čitanja i pisanja u prvom razredu.	3,98	0,00
Početnica koju rabim omogućuje ostvarivanje programa književnosti, jezika, jezičnog izražavanja i medijske kulture u prvom razredu.	3,57	0,00
Zadovoljan/na sam u cijelosti početnicom po kojoj radim.	4,17	0,00
Novo pismo za početno pisanje i čitanje jednostavnije je od prijašnjeg.	3,78	0,00
Novim pismom za početno poučavanje pisanja i čitanja učenici lakše savladavaju pisanje.	3,50	0,00
U novom pismu za početno pisanje i čitanje veća je povezanost između formalnog i rukopisnog istog slova.	3,10	0,00
Novo (koso) pismo olakšava pisanje ljevorukim učenicima.	3,49	0,00
Smatram da sam dovoljno osposobljen/a za poučavanje novog pisma za početno pisanje i čitanje.	3,11	0,00

Z – Kolmogorov Smirnov Z

p – vjerojatnost pogreške

Tablica 6. Prikaz normaliteta distribucija mjerenih kontinuiranih varijabli na tvrdnjama za učitelje koji ne primjenjuju novi slovopis (N=45)

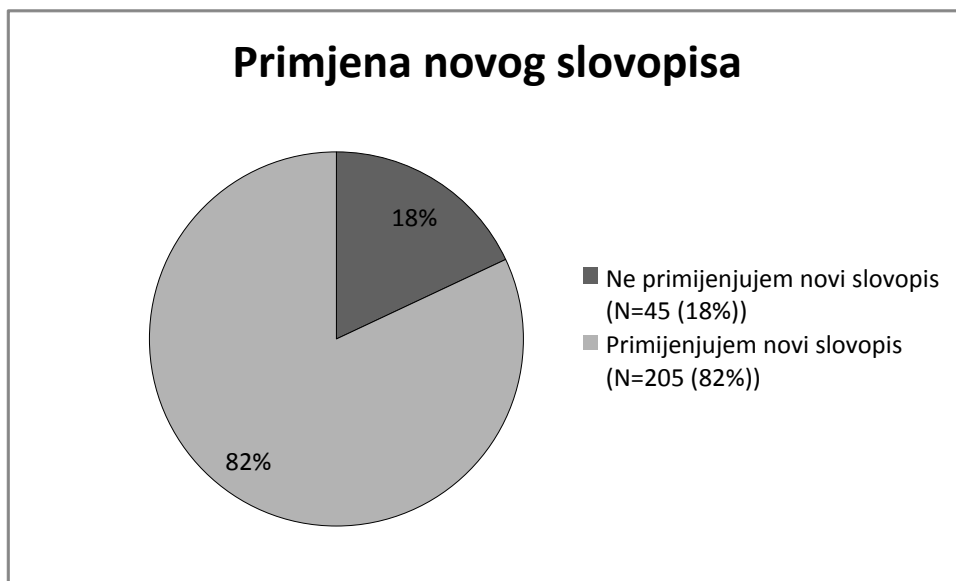
Tvrdnja	Z	p
Novo školsko pismo ne primjenjujem jer je teže od prijašnjega	1,86	0,00
Novo školsko pismo ne primjenjujem jer nisam dovoljno stručno osposobljen/a za primjenu novog standarda početnog pisanja	1,53	0,02
Do kraja 2014. godine sudjelovao/la sam na sljedećem broju stručnih skupova za osposobljavanje učitelja za novi standard:	1,75	0,00
Pisanje rukom važno je za kognitivni razvoj djeteta i osobni identitet pojedinca.	3,11	0,00
Početnica koju primjenjujem pogodna je i za učenje pisanja na stari način.	1,45	0,03
Nema bitnih razlika između starih i novih slova.	1,86	0,00
Naziv početnice	2,10	0,00
Pri početnom pisanju važan je različit položaj bilježnice, ruke i pisaljke za ljevake i dešnjake.	1,56	0,02

Z – Kolmogorov Smirnov Z

p – vjerojatnost pogreške

Rezultati u gornjim tablicama prikazuju distribucije rezultata koje statistički značajno odstupaju od normalnih distribucija. U tablicama 4. i 5. sve su distribucije statistički značajno različite uz 1% rizika ($p < 0,01$), a u tablici 6. većina ih je statistički značajno različita uz 1% rizika ($p < 0,01$), dvije su tvrdnje statistički značajno različite uz 2% rizika i jedna tvrdnja uz 3% rizika. Prema tome, u daljnjoj obradi podataka koristit ćemo se neparametrijskom statistikom.

Prema dobivenim rezultatima 18% ispitanika (N=45) izjavljuje da ne primjenjuje novi standard školskih slova, a 82% (N=205) izjavljuje da ga primjenjuje. Razliku smo testirali i uz pomoć Hi kvadrat testa i pokazali da je razlika između postotka onih koji ne primjenjuju novi standard i postotka onih koji ga primjenjuju statistički značajna ($\chi^2=102,40$; $df=1$; $p < 0,01$). Zaključujemo da u našem uzorku ispitanika ima statistički značajno više učitelja i učiteljica koji su izjavili da primjenjuju novi slovopis u odnosu na one koji izjavljuju da ga ne primjenjuju (Slika 5.)

Slika 5. Primjena novog slovopisa u ukupnom uzorku ispitanika

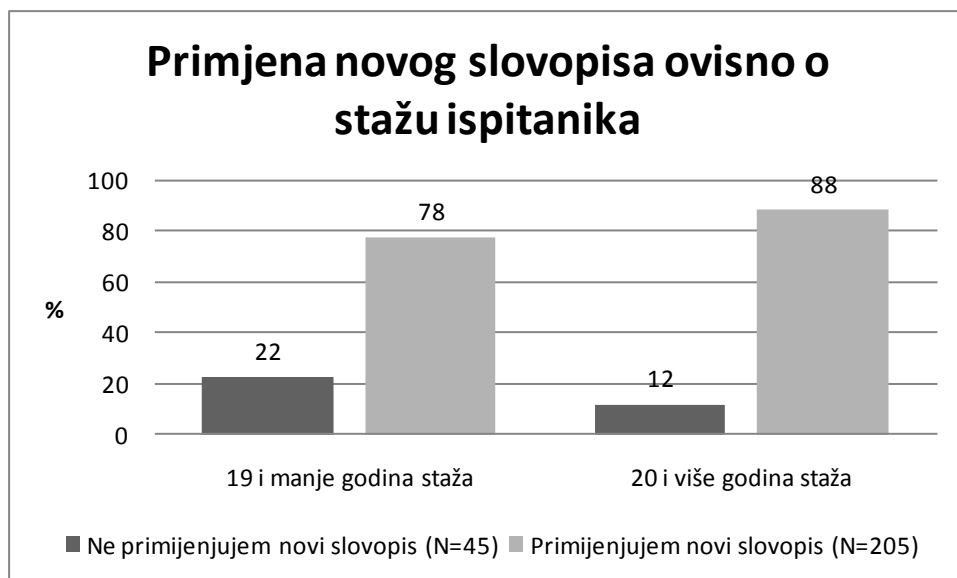
U svrhu provjeravanja razlike u primjeni novog standarda ovisno o stažu ispitanike, ispitanike smo podijelili u dvije skupine:

- ispitanici koji imaju 19 i manje godina radnoga staža;
- ispitanici koji imaju 20 i više godina radnoga staža.

Učitelja ili učiteljica s 19 i manje godina staža u našem je uzorku bilo ukupno 55% (N=138), dok je učitelja ili učiteljica s 20 i više godina staža bilo 44% (N=109). Iz obrade rezultata na ovom problemu istraživanja uklonjen je 1% (N=3) učitelja ili učiteljica koji se nisu izjasnili o svom radnom stažu.

Razliku smo provjerali Hi kvadrat testom i pokazali smo da je razlika između postotka onih koji ne primjenjuju novi standard i postotka onih koji ga primjenjuju ovisno o stažu ispitanika statistički značajna ($\chi^2=4,62$; $df=1$; $p<0,05$). Da bismo saznali koji više primjenjuju novi standard, provjerali smo postotke. Pokazalo se da učitelji s više godina radnog staža primjenjuju novi standard u 88% slučajeva, a oni s manje staža u 78% slučajeva. Unatoč tome

što razlika nije velika, ona je statistički značajna i to u korist učitelja s više radnoga staža. Isto je prikazano i na Slici 6.

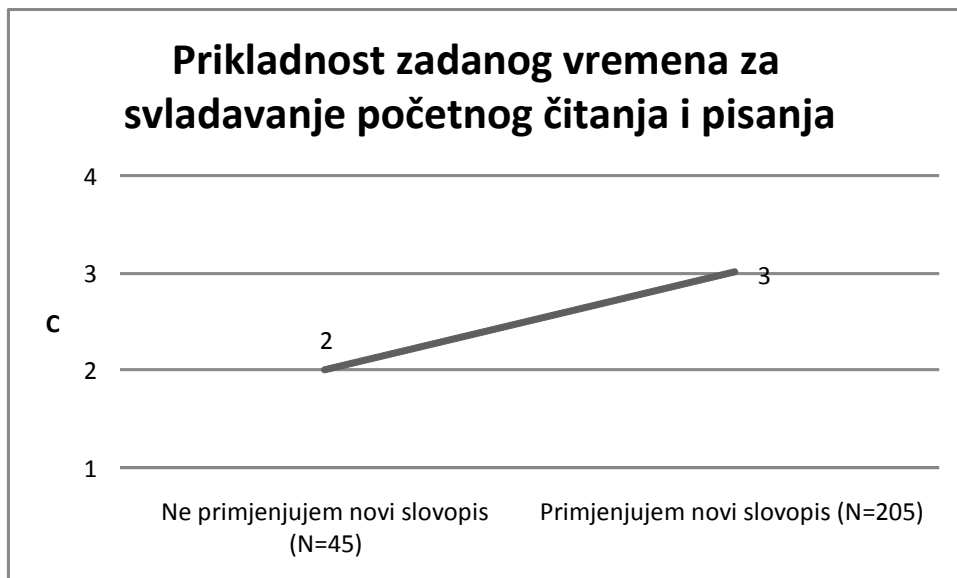

Slika 6. Primjena novog slovopisa ovisno o stažu ispitanika

Daljnjom obradom provjerili smo postoji li razlika u percepciji da je vrijeme predviđeno *Nastavnim planom i programom* (MZOS, 2006) dovoljno za uspješno svladavanje početnog čitanja i pisanja ovisno o tome primjenjuju li učitelji novi slovopis ili ne.

Kako bismo provjerili postoji li razlika u percepciji dostatnosti vremena izraženoj na skali od 1 do 4 (*1 - Uopće se ne slažem, 4 - U potpunosti se slažem*), primijenili smo neparametrijski test za testiranje razlike između dviju nezavisnih skupina (Mann Whitney U test) nakon čega smo dobili da postoji statistički značajna razlika u percepciji vremena ovisno o primjeni novoga standarda od strane učitelja ($Z=2,86$; $p<0,01$).

Pregledom srednjih vrijednosti (centralnih vrijednosti) pokazalo se da se ispitanici koji primjenjuju novi standard slovopisa statistički značajno više slažu s tvrdnjom da je vrijeme predviđeno *Nastavnim planom i programom* (MZOS, 2006) dovoljno za uspješno svladavanje početnoga čitanja i pisanja ($C=3$) u odnosu na one koji ga ne primjenjuju ($C=2$). Ove centralne vrijednosti prikazali smo grafički (Slika 7.).

Slika 7. Prikladnost zadanog vremena za uspješno svladavanje početnog čitanja i pisanja ovisno o primjeni novog slovoapisa od strane učitelja

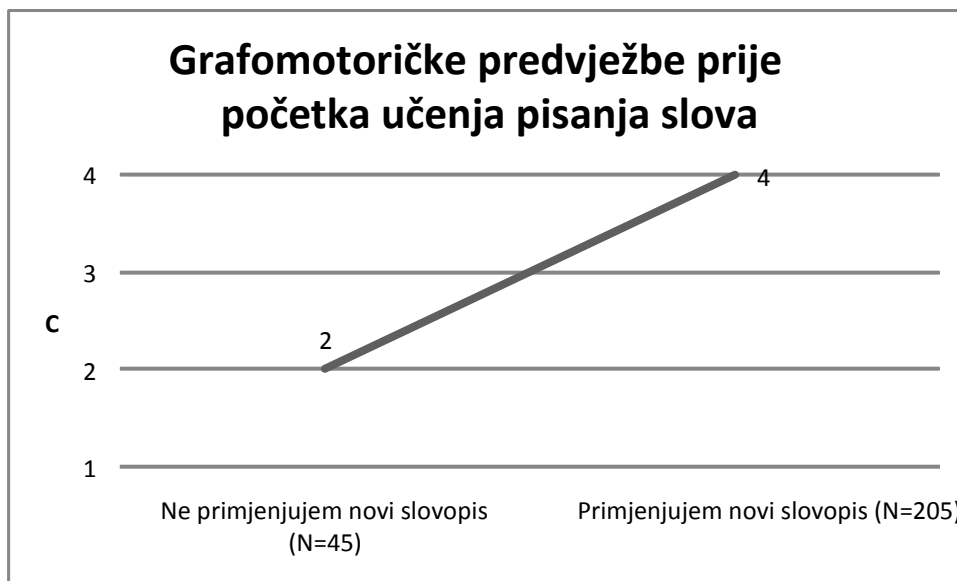
Na sličan smo način provjerili postojanje razlike u percepciji važnosti grafomotoričkih predvježbi ovisno o tome primjenjuju li učitelji novi standard ili ne. Kako bismo testirali postoji li razlika u slaganju sniže navedenim tvrdnjama, primjenili smo neparametrijski test za testiranje razlike između dviju nezavisnih skupina (Mann Whitney U test). Tvrdnje su ove:

- Grafomotoričke predvježbe potrebne su prije početka učenja pisanja slova.
- Grafomotoričke predvježbe potrebne su za učenje svakog formalnog (tiskanog) slova.
- Grafomotoričke predvježbe potrebne su za učenje svakog rukopisnog (pisanog) slova.

Kod prve se tvrdnje *Grafomotoričke predvježbe potrebne prije početka učenja pisanja slova* pokazalo da postoji statistički značajna razlika u slaganju s tvrdnjom ovisno o primjeni novog slovoapisa od strane učitelja ($Z=9,86$; $p<0,01$), dok kod druge tvrdnje *Grafomotoričke predvježbe potrebne su za učenje svakog formalnog (tiskanog) slova* ($Z=0,29$; $p>0,01$) i treće

tvrdnje *Grafomotoričke predvježbe potrebne su za učenje svakog rukopisnog (pisanog) slova* ($Z=0,11$; $p>0,01$) te razlike ne postoje.

Pregledom srednjih vrijednosti (centralnih vrijednosti) za prvu se tvrdnju pokazalo da se ispitanici koji primjenjuju novi slovopis statistički značajno više slažu s tvrdnjom da su grafomotoričke predvježbe potrebne prije početka učenja pisanja slova ($C=4$) u odnosu na one koji ga ne primjenjuju ($C=2$). Centralne vrijednosti prikazali smo grafički (Slika 8.).

Slika 8. Slaganje sa tvrdnjom da su grafomotoričke predvježbe potrebne prije početka učenja pisanja slova

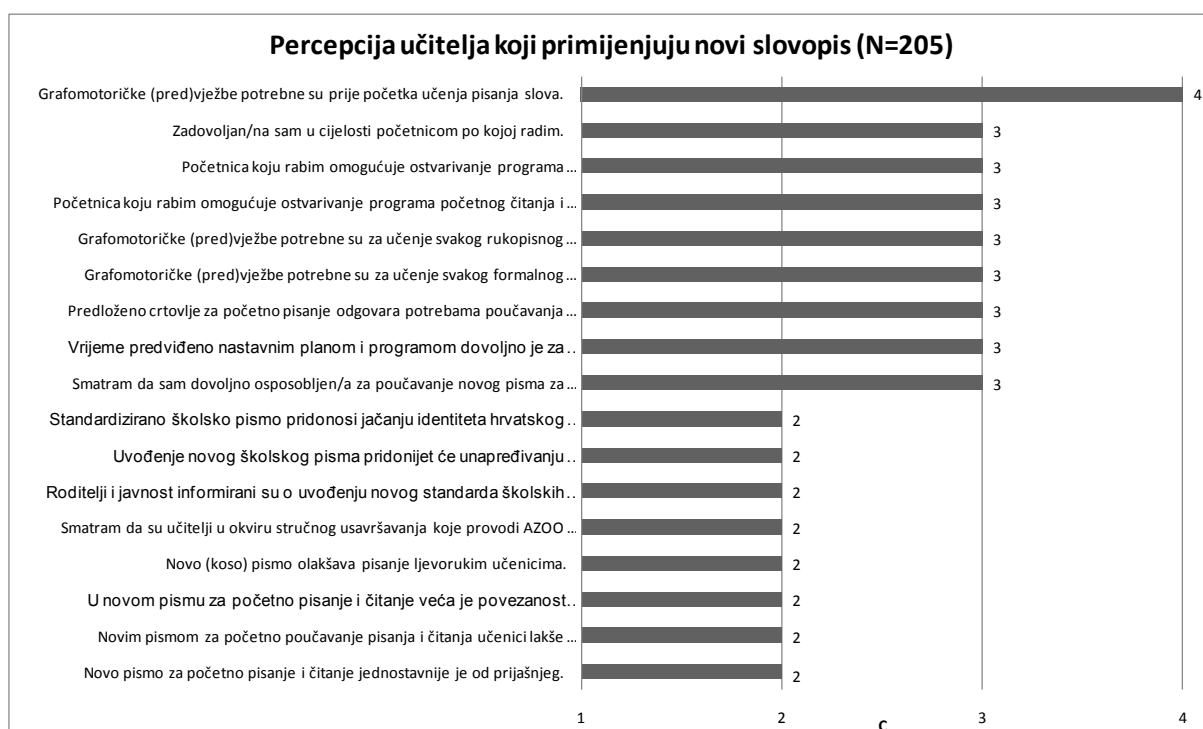
Konačno, zanimala nas je percepcija ispitanika o implementaciji hrvatskoga standardnog školskog pisma za početno poučavanje čitanja i pisanja na hrvatskome jeziku. Da bismo provjerili mišljenje učitelja koji primjenjuju novi standard, izračunali smo srednje vrijednosti (centralne vrijednosti) slaganja na svim tvrdnjama. Prvo smo ispitali percepciju učitelja koji primjenjuju novi standard slovopisa (Tablica 7.)

Tablica 7. Prikaz centralnih vrijednosti na tvrdnjama za učitelje koji primjenjuju standard slovopisa (N=205)

Tvrdnja	C
Novo pismo za početno pisanje i čitanje jednostavnije je od prijašnjeg.	2
Novim pismom za početno poučavanje pisanja i čitanja učenici lakše savladavaju pisanje.	2
U novom pismu za početno pisanje i čitanje veća je povezanost između formalnog i rukopisnog istog slova.	2
Novo (koso) pismo olakšava pisanje ljevorukim učenicima.	2
Smatram da sam dovoljno osposobljen/a za poučavanje novog pisma za početno pisanje i čitanje.	3
Smatram da su učitelji u okviru stručnog usavršavanja koje provodi AZOO dovoljno osposobljeni za primjenu novog standarda početnog pisanja.	2
Roditelji i javnost informirani su o uvođenju novog standarda školskih slova.	2
Uvođenje novog školskog pisma pridonijet će unapređivanju kulture, čitkosti i urednosti pisanja na hrvatskom jeziku.	2
Standardizirano školsko pismo pridonosi jačanju identiteta hrvatskog jezika i unapređivanju njegovih komunikacijskih zadaća u našem vremenu.	2
Vrijeme predviđeno nastavnim planom i programom dovoljno je za uspješno svladavanje početnog čitanja i pisanja.	3
Predloženo crtovlje za početno pisanje odgovara potrebama poučavanja novog školskog pisma.	3
Grafomotoričke predvježbe potrebne su prije početka učenja pisanja slova.	4
Grafomotoričke predvježbe potrebne su za učenje svakog formalnog (tiskanog) slova.	3
Grafomotoričke predvježbe potrebne su za učenje svakog rukopisnog (pisanog) slova.	3
Početnica koju rabim omogućuje ostvarivanje programa početnog čitanja i pisanja u prvom razredu.	3
Početnica koju rabim omogućuje ostvarivanje programa književnosti, jezika, jezičnog izražavanja i medijske kulture u prvom razredu.	3
Zadovoljan/na sam u cijelosti početnicom po kojoj radim.	3

C – centralna vrijednost

Zorniji prikaz centralnih vrijednosti nalazi se na slici 9.

Slika 9. Percepcija učitelja koji primjenjuju novi slovopis⁷

Zatim smo provjerili postotni udio slaganja ispitanika s određenim tvrdnjama. U tablici 8. vidljivo je da od 205 ispitanika koji primjenjuju novi slovopis, 77,5% ispitanika se u potpunosti ne slaže ili se uglavnom ne slaže da će novi standard slovopisa pridonijeti unapređivanju kulture, čitkosti i urednosti pisanja na hrvatskome jeziku.

Tablica 8. Slaganje s tvrdnjom *Uvođenje novog školskog pisma pridonijet će unapređivanju kulture, čitkosti i urednosti pisanja na hrvatskom jeziku.* (N=205)

Skala	Frekvencija	Postotni udio %
u potpunosti se ne slažem- 1	91	44,4
uglavnom se ne slažem- 2	68	33,2
uglavnom se slažem- 3	40	19,5
u potpunosti se slažem- 4	6	2,9
Ukupno	205	100,0

Što se tiče tvrdnje da *Standardizirano školsko pismo pridonosi jačanju identiteta hrvatskog jezika i unapređivanju njegovih komunikacijskih zadaća u našem vremenu*, 27,8% učitelja koji

⁷Puni naziv tvrdnji nalazi se u tablici 7.

primjenjuje novi slovoapis u potpunosti se ne slaže s tom tvrdnjom, a 37,6% izjašnjava se da se uglavnom ne slaže s navedenim (Tablica 9.).

Tablica 9. Slaganje s tvrdnjom *standardizirano školsko pismo pridonosi jačanju identiteta hrvatskog jezika i unapređivanju njegovih komunikacijskih zadaća u našem vremenu.* (N=205)

Skala	Frekvencija	Postotni udio %
u potpunosti se ne slažem- 1	57	27,8
uglavnom se ne slažem- 2	77	37,6
uglavnom se slažem- 3	49	23,9
u potpunosti se slažem- 4	22	10,7
Ukupno	205	100,0

Vidljivo je da se velik broj ispitanika koji primjenjuju novi slovoapis uopće ne slaže (41,95%) ili se u potpunosti ne slaže (25,85%) s tvrdnjom da je *novo pismo za početno pisanje i čitanje jednostavnije je od prijašnjeg* (Tablica 10).

Tablica 10. Slaganje s tvrdnjom *novo pismo za početno pisanje i čitanje jednostavnije je od prijašnjeg.* (N=205)

Skala	Frekvencija	Postotni udio %
u potpunosti se ne slažem- 1	86	41,95
uglavnom se ne slažem- 2	53	25,85
uglavnom se slažem- 3	57	27,80
u potpunosti se slažem- 4	9	4,4
Ukupno	205	100,0

Učitelji koji primjenjuju novi slovoapis smatraju se dovoljno osposobljenima (64,4%) za njegovo poučavanje (Tablica 11.).

Tablica 11. Slaganje s tvrdnjom *Smatram da sam dovoljno osposobljen/a za poučavanje novog pisma za početno pisanje i čitanje.* (N=205)

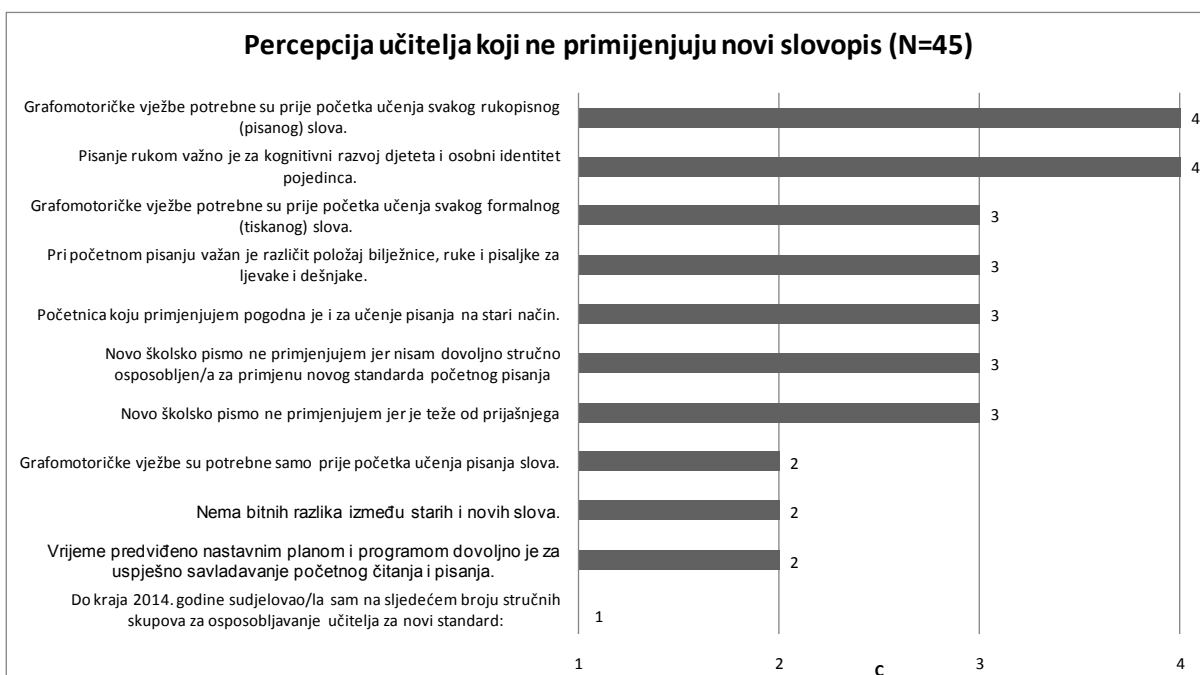
Skala	Frekvencija	Postotni udio %
u potpunosti se ne slažem- 1	35	17,1
uglavnom se ne slažem- 2	38	18,5
uglavnom se slažem- 3	65	31,7
u potpunosti se slažem- 4	67	32,7
Ukupno	45	100,0

Zatim smo ispitali percepciju učitelja koji ne primjenjuju novi standard početnoga pisanja (Tablica 12.).

Tablica 12. Prikaz centralnih vrijednosti na tvrdnjama za učitelje koji ne primjenjuju novi standard (N=45)

Tvrdnja	C
Novo školsko pismo ne primjenjujem jer je teže od prijašnjega	3
Novo školsko pismo ne primjenjujem jer nisam dovoljno stručno osposobljen/a za primjenu novog standarda početnog pisanja	3
Do kraja 2014. godine sudjelovao/la sam na sljedećem broju stručnih skupova za osposobljavanje učitelja za novi standard:	1
Vrijeme predviđeno nastavnim planom i programom dovoljno je za uspješno savladavanje početnog čitanja i pisanja.	2
Pisanje rukom važno je za kognitivni razvoj djeteta i osobni identitet pojedinca.	4
Početnica koju primjenjujem pogodna je i za učenje pisanja na stari način.	3
Nema bitnih razlika između starih i novih slova.	2
Pri početnom pisanju važan je različit položaj bilježnice, ruke i pisaljke za ljevake i dešnjake.	3
Grafomotoričke vježbe su potrebne samo prije početka učenja pisanja slova.	2
Grafomotoričke vježbe potrebne su prije početka učenja svakog formalnog (tiskanog) slova.	3
Grafomotoričke vježbe potrebne su prije početka učenja svakog rukopisnog (pisanog) slova.	4

Zorniji prikaz centralnih vrijednosti na tvrdnjama za učitelje koji ne primjenjuju novi standard slovopisa prikazan je na slici 10.

Slika 10. Percepcija učitelja koji ne primjenjuju novi standard slovopisa

Nadalje, provjerili smo postotni udio slaganja ispitanika na određenim tvrdnjama. Dobivenim rezultatima utvrđeno je da 51,1% učitelja koji ne primjenjuju novi slovopis smatraju nove početnice pogodnima za učenje slova na stari način (tablica 13.). 68,9 % ispitanika koji ne primjenjuje novi slovopis izjavljuje da novo školsko pismo ne primjenjuje jer je teže od prijašnjega (Tablica 14.), a 51,2% ispitanika smatra da nisu dovoljno osposobljeni za poučavanje toga slovopisa (Tablica 15).

Tablica 13. Slaganje s tvrdnjom *Početnica koju primjenjujem pogodna je za učenja slova na stari način.* (N=45)

Skala	Frekvencija	Postotni udio %
u potpunosti se ne slažem- 1	9	20,0
uglavnom se ne slažem- 2	13	28,9
uglavnom se slažem- 3	16	35,55
u potpunosti se slažem- 4	7	15,55
Ukupno	45	100,0

Tablica 14. Slaganje s tvrdnjom *Novo školsko pismo ne primjenjujem jer je teže od prijašnjega* . (N=45)

Skala	Frekvencija	Postotni udio %
u potpunosti se ne slažem- 1	12	26,7
uglavnom se ne slažem- 2	2	4,4
uglavnom se slažem- 3	10	22,2
u potpunosti se slažem- 4	21	46,7
Ukupno	45	100,0

Tablica 15. Slaganje s tvrdnjom *Novo školsko pismo ne primjenjujem jer nisam dovoljno stručno osposobljen/a za primjenu novog standarda početnog pisanja*. (N=45)

Skala	Frekvencija	Postotni udio %
u potpunosti se ne slažem- 1	13	28,8
uglavnom se ne slažem- 2	9	20,0
uglavnom se slažem- 3	7	15,6
u potpunosti se slažem- 4	16	35,6
Ukupno	45	100,0

Rasprava

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta propisalo je hrvatska standardna školska pisma za početno poučavanje čitanja i pisanja kao obvezan standardsvim učenicima i učiteljima u školskoj godini 2014./2015. koji rade u prvom razredu osnovne škole.⁸ „Pisma su preporučena kao standardna pisma na osnovi rezultata znanstvenoga projekta *Jezično-likovni standardi u početnom čitanju i pisanju*, provedenoga na Učiteljskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu“ (Hrvatski pravopis, 2013:128). Taj je projekt pod brojem 227-2270729-0719 proveden u razdoblju 2006.-2013. godine. Rezultat su projekta školska formalna i rukopisna pisma za početno čitanje i pisanje koja su uvrštena u *Hrvatski pravopis* (2013) Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Temeljem svega navedenoga, u školskoj godini 2014./2015. sve su početnice usklađene s hrvatskim standardnim školskim pismom za početno poučavanje čitanja i pisanja te s *Hrvatskim pravopisom* (2013).

Provedenim istraživanjem u školskoj godini 2014./2015. utvrdio se postotni udio učitelja koji izjavljuju kakoprimejuju novi standard početnoga pisanja na hrvatskome jeziku u prvom razredu osnovne škole. Dobiveni rezultati pokazuju da 82% učitelja primjenjuje novi standard dok ih 18% ne primjenjuje. Budući da je razlika izmeđupostotnog udjela onih koji ne primjenjuju novi standard i postotnog udjela onih koji ga primjenjuju statistički značajna, trebalo je utvrditi razloge zbog kojih dio učitelja ipak ne primjenjuje novi standard unatoč činjenici što je obvezan svim učiteljima prvih razreda osnovnih škola. Pretpostavka je bila da učitelji s više godina radnoga staža manje primjenjuju standard od onih koji imaju manje godina radnoga staža jer je poznat stereotip da stariji učitelji pružaju otpor prema promjenama dok su mladi željni promjena (Matijević, 2004:90). Istraživanjem se pokazalo da učitelji s više godina radnoga staža primjenjuju novi standard u 88% slučajeva, a učitelji s manje godina radnoga staža u 78% slučajeva. Razlika među njima statistički je značajna i zaključuje se da

⁸Iz priopćenja MZOS-a. Dostupno na stranici: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=12967&sec=1941>, pristupljeno 27. siječnja 2015. godine

učitelji s više godina radnoga staža više primjenjuju novi standard što nije očekivano. Stoga zaključujemo kako učitelji s više godina radnoga staža ipak uočavaju važnost promjene školskih slova te percipiraju problem koji je bio uzrokovan dosadašnjim nepostojanjem standarda. Valja dodatno istražiti je li to prihvaćanje potaknuto činjenicom da su nova školska slova propisana (pa su ih učitelji obvezni poučavati) i (ili) učitelji s više staža uočavaju kvalitetu novoga školskoga pisma koje je grafički pojednostavljeno i omogućuje razvoj čitkoga rukopisa. Na temelju dobivenih rezultata zaključujemo da uvođenje hrvatskoga standardnog školskog pisma i njegova implementacija u neposredni odgojno-obrazovni rad nije bio u dovoljno mjeri popraćen stručnim usavršavanjem učitelja prvih razreda osnovne škole u školskoj godini 2014./2015., odnosno izostali su stručni naputci učiteljima i ravnateljima od strane Ministarstva, znanosti, obrazovanja i sporta. Učitelji koji primjenjuju novi standard smatraju da u okviru stručnih osposobljavanja nisu dovoljno osposobljeni za primjenu novoga standarda dok s druge strane smatraju da su dovoljno osposobljeni za poučavanje početnoga čitanja i pisanja. Prema navedenom, vidljivo je da u okviru navedenoga Ministarstva ne postoji sustav kontrole i praćenja implementacije novih paradigmi. Dolazi se do zaključka da učitelji nisu imali dovoljno sustavno organiziranih usavršavanja, no usprkos tome, vlastitim angažmanom i trudom pripremili su se za izvođenje nastave prema novom standardu početnoga pisanja. Samim time, učitelji su svjesni da vlastitim kompetencijama pridonose napretku škole i da su oni jedan od glavnih čimbenika koji utječu na razinu učeničkih obrazovnih postignuća (Jurić, 2007).

Nadalje, uzevši u obzir činjenicu da se u novije vrijeme problematizira čitalačka pismenost učenika u Republici Hrvatskoj na materinskome jeziku te da PISA istraživanja⁹ pokazuju da smo u području čitalačke pismenosti ispodprosječni, zanimalo nas je misle li učitelji da je vrijeme predviđeno nastavnim planom dovoljno za svladavanje početnoga čitanja i pisanja jer

⁹Priopćenje za javnost- Rezultati OECD-ova istraživanja PISA 2012 provedenog u Republici Hrvatskoj. http://dokumenti.ncvvo.hr/PISA/PISA_2012_priopcenje_za_medije.pdf, pristupljeno 23.travnja 2015. godine

je pravilno izvedena nastava početnoga čitanja i pisanja temelj ostatka školovanja i na njoj se gradi sve što učenik može usvojiti (Demarin, 1965). Rezultati su pokazali da se učitelji koji primjenjuju novi standard značajno više slažu s tvrdnjom da je vrijeme predviđeno nastavnim planom i programom dovoljno za uspješno svladavanje početnoga čitanja i pisanja. Ukupno vrijeme koje učitelj ima na raspolaganju za provođenje programskih područja početnoga čitanja i pisanja, jezika, književnosti, jezičnog izražavanja i medijske kulture je 175 sati godišnje (5 sati tjedno) (*Nastavni plan i program za osnovnu školu*, 2006). Unatoč tome što većina učitelja smatra da je broj sati dovoljan, spomenut ćemo primjere europskih zemalja koje imaju znatno više sati materinskoga jezika. Primjerice, Slovenija u 1. razredu osnovne škole organizira nastavu materinskoga jezika u 210 sati godišnje ¹⁰, Mađarska 296 sati godišnje ¹¹, a Finska u prva dva razreda škole nastavu materinskoga jezika organizira u minimalno 532 sata¹². Rezultatima istraživanja iz 2014. godine (Bežen i Budinski, 2014:33) pokazalo se da je prema mišljenju učitelja u zvanju mentora i savjetnika za poučavanje početnog čitanja i pisanja (N=354) jedna školska godina prikladna dimenzija (64,4% ispitanika). „Nije zanemariv podatak da se 35,6% učitelja izjasnilo da su dvije školske godine prikladna vremenska dimenzija za poučavanje početnoga čitanja i pisanja“ (Bežen i Budinski 2014:33). Učitelji koji su se opredijelili za veću vremensku dimenziju smatraju da „pouci početnoga čitanja i pisanja treba prethoditi uvođenje u početno čitanje i pisanje. Uvođenje podrazumijeva vježbe koje potiču fonološku svjesnost ili glasovnu osjetljivost (slušnu percepciju, slušno razlikovanje i slušno prepoznavanje), globalno čitanje, slušanje uzoraka riječi, usvajanje vještine aktivnog slušanja i govorenja. Te je sastavnice važno uključiti u metodički čin poučavanja početnoga čitanja i pisanja jer su preduvjet za prijenos glasa u

¹⁰http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmetniki/Pred_14_O_S_4_12.pdf , pristupljeno 27. veljače 2015. godine

¹¹http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Hungary.pdf, pristupljeno 27. veljače 2015. godine

¹²http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Finland.pdf, pristupljeno 5. ožujka 2015. godine

slovo, čitanje i pisanje. Navedene elemente nije moguće praktično uključiti u 175 sati nastave materinskoga (hrvatskoga) jezika u prvom razredu osnovne škole u Republici Hrvatskoj.“ (Bežen i Budinski,2014:33)

U nastavi se Hrvatskoga jezika područje početnoga čitanja i pisanja zasebno ističe samo u prvome razredu osnovne škole i ciljem je toga područja predviđeno da učitelj osposobi učenike za pisanje i čitanje. Uz ranije navedene vježbe, jedan od načina pripreme učenika su grafomotoričke predvježbe (Bežen, Reberski, 2014; Ratzon, Efraim, Bart, 2007). Zanimalo nas je smatraju li učitelji grafomotoričke vježbe potrebnima prije početka učenja pisanja slova, odnosno jesu li potrebne prije učenja svakog formalnog i rukopisnog slova. Istraživanjem se pokazalo da se ispitanici koji primjenjuju novi standard statistički značajno više slažu s tvrdnjom da su grafomotoričke predvježbe potrebne prije učenja za razliku od ispitanika koji ga ne primjenjuju. Ispitanici koji ne primjenjuju novi standard u potpunosti se slažu s tvrdnjom da su grafomotoričke vježbe potrebne prije učenja svakoga rukopisnog slova, a ispitanici koji ga primjenjuju uglavnom se slažu s navedenom tvrdnjom. Poučavanje početnoga pisanja svakako uključuje i vježbanje grafomotorike, odnosno grafomotoričke predvježbe ponavljanja različitih oblika, oponašanja slova i elemenata slova te kod djece razvijaju urednost, preciznost, ritmičnost, povezano pisanje i osjećaj za prostor (Bežen i Reberski, 2014:79). Učitelj treba odrediti intenzitet i trajanje predvježbi kako bi one ispunile svoju svrhu.

Novo pismo ima za cilj pojednostaviti oblik dosadašnjega kako bi se pisana slova (rukopisna slova) lakše pisala, s manje poteza i podizanja pisaljke s papira, kako bi bila prikladna za brzo i dugotrajno pisanje te kako bi djeca lakše i brže prepoznala slova (Bežen i Reberski, 2014; Kuharić, 2008). Vizualnom inspekcijom rezultata odgovora ispitanika koji primjenjuju novi standard primjećuje se neslaganje s tvrdnjom da je *veća povezanost između formalnog i rukopisnog istog slova* što je mogući uzrok neslaganja sa sljedeće dvije tvrdnje (*Novo pismo*

za početno pisanje i čitanje jednostavnije od prijašnjeg i Novim pismom učenici lakše savladavaju pisanje (Tablica 7.). Važno je spomenuti kako novi standard slovopisa, prema mišljenju učitelja, ne utječe na uspješnost svladavanja pisanja ljevorukim učenicima. Od 82% učitelja koji primjenjuju novi slovopis, 77,5% (Tablica 8.) ne slaže se da će uvođenje novog školskog pisma pridonijeti unapređivanju kulture, čitkosti i urednosti pisanja na hrvatskom jeziku, a 67,8% (Tablica 9.) ne slaže se da standardizirano školsko pismo pridonosi jačanju identiteta hrvatskog jezika i unapređivanju njegovih komunikacijskih zadaća unatoč tome što je novo pismo nastalo na temeljima hrvatske tradicije, jezika i povijesti (Bežen i Reberski, 2014). „Hrvatski jezik (književni i standardni) služi izražavanju svoje kulture i civilizacijskih potreba svoje povijesne i narodne jezične zajednice. On funkcionira za Hrvate savršeno jednako kao za bilo koji drugi narod njegov standardni jezik. Njegovo bi potiskivanje ili diskriminacija predstavljali diskriminaciju Hrvata“ (HAZU, 2005). Kako očekivati očuvanje hrvatskoga jezika, tradicije, povijesti i kulture ako učitelji, oni koji poučavaju djecu, nisu svjesni važnosti naše povijesti i tradicije u svrhu očuvanja naše budućnosti. Slovopisna čitkost u jednom je segmentu povezana s pravopisnom točnošću, a „predstavljanje jezika pismom“ De Saussure (2000:71) smatra važnim pitanjem i ističe nužnost proučavanja. „Grafička slika riječi pogađa nas kao nešto što je trajno i čvrsto i što je podobnije nego zvuk da osigura jedinstvo jezika kroz vrijeme“ (De Saussure, 2000:73). Isti autor tvrdi da jezike poznajemo uglavnom preko pisma.

Učitelji koji ne primjenjuju novi standard slovopisa u prosjeku su bili na jednom stručnom osposobljavanju (Tablica 12.) što može biti razlog slaganja s tvrdnjom da je novi standard teži od prijašnjega te da nisu dovoljno osposobljeni za njegovu primjenu. S druge strane, smatraju da nema bitnih razlika između starih i novih slova i zato ne možemo tvrditi da je uzrok nekorištenja težina slova. Procjenjujemo da učitelji nisu dovoljno upoznati s novim standardom slovopisa. Svjesni su i u potpunosti se slažu s tvrdnjom da je *pisanje važno za*

kognitivni razvoj djeteta i osobni identitet pojedinca. Navedeno potvrđuju novija neurološka istraživanja koja su pokazala da se kod djece koja pišu rukom bilježi povećana aktivnost mozga dok se kod djece koja pretipkavaju ili prate prstom oblik slova bilježi znatno manja aktivnost mozga (James, 2012; Longcamp i sur., 2008; Mangen, Velay, 2010).

Jednostavnost oblika slova novoga slovopisa kod većine učenika pridonosi lakšoj percepciji, a pismo za početno pisanje oblikovano je „prema grafomotornim mogućnostima i potrebama učenika“ (Kuharić, 2013:77). Zanimljivo je da učitelji koji ne primjenjuju novi standard koriste početnice pisane prema novome standardu, a djecu ne poučavaju istome. Od 18% učitelja koji ne primjenjuju novi slovopis, njih 51,1% (Tablica 13.) smatra nove početnice pogodnima za učenje slova na stari način. Postavljaju se pitanja kako je moguće da učenik u početnici, koja je temelj učenikova opismenjavanja, pronalazi vizualno uporište u novim školskim slova, a u pisanku piše slova koja se ne temelje na standardnom vizualnom uporištu. Otvara se još jedno vrlo važno pitanje, kako ocijeniti učenika u početnom čitanju i pisanju ako se ne uvažava postavljeni standard. „Dosegnutost standarda uvijek treba prikazivati učenikovo postignuće s obzirom na cilj koji se stupnjuje“ (Bežen i Kolar Billege, 2014: 12). Isti autori navode da u kalifornijskom dokumentu *Reading/language Arts Framework for California Public Schools* postoje „opisani standardizirani ciljevi i opisi učenikovih postignuća po razinama u usporedbi sa standardom (standard postignuća)“ (Bežen i Kolar Billege, 2014: 12). U Republici Hrvatskoj je Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, istodobno s uvođenjem hrvatskog standardnog školskog pisma za početno poučavanje čitanja i pisanja, izdao priručnik *Početno pisanje na hrvatskome jeziku* čija je namjena „ukratko prikazati cjelinu početnoga čitanja i pisanja kao nastavnog područja predmeta Hrvatski jezik, a zatim objasniti najbolji način pisanja školskih slova“ (Bežen i Reberski, 2014). Time su se stvorile pretpostavke za dobru implementaciju slovnoga standarda, ali nedostajala je snažnija podrška Ministarstva, znanosti, obrazovanja i sporta.

Zaključak

Rezultati istraživanja *Mišljenje učitelja o novom standardiziranom školskom pismu* otvaraju mnoga pitanja o implementaciji hrvatskih standardnih školskih pisama za početno poučavanje čitanja i pisanja u našim osnovnim školama. U Republici Hrvatskoj, u školskoj godini 2014./2015., svi učitelji koji poučavaju u prvome razredu osnovne škole obvezni su primjenjivati hrvatska standardna školska pisma uvrštena u jezičnu normativnu literaturu (Hrvatski pravopis, 2013). Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta uskladilo je udžbenike s novim pravopisom, a početnice s novim slovopisom. Provedenim istraživanjem utvrđeno je da 82% učitelja primjenjuje nova školska slova, a 18% ih ne primjenjuje. Nameće se pitanje kako je moguće da znatan dio učitelja (18%) u radu ne primjenjuje nova školska slova. Budući da je u okviru formalnoga obrazovanja (primarno obrazovanje) učitelj obvezan poštivati odluke Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, ovaj je pokazatelj (18% ih ne primjenjuje) indikativan za cijeli obrazovni sustav. Potrebno je istaknuti da učitelji s više godina staža statistički značajno više primjenjuju nova školska slova (u 88% slučajeva) za razliku od učitelja s manje godina radnoga staža (u 78% slučajeva). Obje skupine ispitanika svjesne su važnosti grafomotoričkih predvježbi. Učitelji koji primjenjuju novi slovopisni standard ne smatraju slovopis uglavnom ili u potpunosti jednostavnijim od prijašnjega (67,8%) i smatraju se dovoljno osposobljenima za njegovo poučavanje (64,4%). S druge strane, učitelji koji ga ne primjenjuju izjavljuju da nisu dovoljno osposobljeni za poučavanje novoga slovopisa (51,2%) te izjavljuju da novo školsko pismo ne primjenjuju jer jeteže od prijašnjega (68,9%). Navedeni pokazatelji sugeriraju da je početno poučavanje pisanja u našem školskom sustavu još uvijek nejasno definirano, a učiteljima je omogućeno da znanstveno utemeljene standarde interpretiraju prema osobnom izboru metodičkih obrazaca. Zaključujemo da je nužno provesti temeljitu analizu stanja početnoga čitanja i pisanja u prvim razredima osnovne škole u okviru obveznog formalnog obrazovanja te učiteljima

permanentnim stručnim usavršavanjima omogućiti stjecanje znanja iz područja matičnih znanosti početnoga čitanja i pisanja (tipografije) i ostalih odgojno-obrazovnih znanosti. Predstavljeni pokazatelji u ovome istraživanju indiciraju specifične potrebe metodike početnoga čitanja i pisanja te promjenu paradigme vezanu uz sadržaj i vrijeme pouke.

Zanimljivo je da učitelji koji u praksi ne primjenjuju nova slova koriste nove početnice u kojima se navedena slova nalaze te izjavljuju da su nove početnice pogodne za učenje na stari način. Proturječne izjave učitelja pokazale su da nisu dobro informirani i poučeni o novom standardu te da znatan dio ispitanika nije upućen u pravu svrhu standardiziranja početnih slova i važnost te inovacije za obrazovanje i kulturu, nego ni u osnovne probleme početnoga čitanja i pisanja poput dužine razdoblja učenja slova, nedostatka standarda, maloga broja nastavnih sati Hrvatskoga jezika, loš plasman naših učenika u svjetskom vrednovanju pismenosti (PISA projekt). Sljedeće pitanje može se uputiti Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta, zašto uvođenje takve važne inovacije nije pratilo odgovarajuće stručno usavršavanje učitelja jer je promjena školskog slovopisa važna obrazovna inovacija čiju implementaciju u praksi treba sustavno pratiti radi daljnjeg usavršavanja i eventualnih korekcija. Budući da nema informacija o takvoj vrsti praćenja, postavlja se pitanje jeli sve prepušteno snalaženju učitelja i svojevrsnoj stihiji. Otvaranje ovih i još mnogobrojnih pitanja ostavlja prostor za daljnja ispitivanja i istraživanja jer sve što danas napravimo u učionici odrazit će se na materinski jezik, jezični razvoj, komunikacijske jezične kompetencije učenika, a time i na hrvatski jezik kao važnu komponentu identiteta hrvatskoga naroda.

Zahvale

Hvala našem mentoru, prof.dr.sc. Anti Beženu, redovitom profesoru na Katedri za hrvatski jezik i književnost, scensku i medijsku kulturu, na znanstvenom i stručnom vodstvu tijekom istraživanja i pisanja ovoga rada te na svim znanjima i velikoj motivaciji za znanstveni rad. Zahvaljujemo sumentorici, mr. Vesni Budinski, višoj predavačici na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu napoticaju i odabiru teme te ukazanom povjerenju. Njezina su nam metodička znanja bila pomoć u strukturiranju ovoga rada. Zahvaljujemo dr.sc. Martini Kolar Billege na vrijednim jezičnim savjetima i smjernicama tijekom pisanja ovoga rada.

Hvala našim kolegama i prijateljima. Zahvaliti je potrebno svim školama i učiteljima bez kojih ne bi bilo moguće doći do ovih pokazatelja. Posebna zahvala našim učiteljicama: „Hvala ti, učiteljice, što si me naučila pisati!“

Na kraju, najvećuzahvaludugujemo svojim roditeljima i obiteljima koje su nas tijekom akademskog obrazovanja podržavali i poticali kako bismo dosegнули akademsku razinu koja će nam omogućiti sagledavanje problema struke na znanstvenoj razini.

Literatura

1. Bežen, A. (2005). Problem različitosti i standarda u početnom pisanju. *Metodika*, 6 (2005), 2; 210-227.
2. Bežen, A. (2011). Matične znanosti metodike u ranom poučavanju hrvatskoga/materinskoga jezika. U Bežen, A., Majhut, B. (Ur.) *Redefiniranje tradicije: dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete* (str. 31-52). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Bežen, A., Budinski, V. i Kolar Billege, M. (2012). *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskoga jezika*. Zagreb: Profil.
4. Bežen, A. i Budinski, V. (2014). Sadržajno i vremensko određenje pouke u nastavi početnog čitanja i pisanja na hrvatskome jeziku. U A. Kos-Lajtman, L. Cvikić, A. Bežen i M. Gačić (ur.) *Iskustva i perspektive ranoga učenja jezika i književnosti u suvremenom europskom kontekstu*(str. 21-36). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
5. Bežen, A. i Kolar Billege, M. (2008). Zastupljenost pisanih i tiskanih slova u rukopisnim tekstovima učenika osnovne škole. U D. Pavličević-Franić i A. Bežen (ur.) *Konferencijski zbornik Drugoga međunarodnoga specijaliziranog znanstvenog skupa Rano učenje hrvatskoga jezika 2* (str.436-449). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i ECNSI.
6. Bežen, A. i Kolar Billege, M. (2014). Mišljenja učitelja o ocjenjivanju učenika u početnom čitanju i pisanju na hrvatskom jeziku. U A. Kos-Lajtman, L. Cvikić, A. Bežen i M. Gačić (ur.) *Iskustva i perspektive ranoga učenja jezika i književnosti u suvremenom europskom kontekstu* (str. 9-20). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
7. Bežen, A. i Reberski, S. (2014). *Početno pisanje na hrvatskome jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

8. Cunningham, A. E. and Stanovich, K.E., (1990). Early Spelling Acquisition: Writing Beats the Computer. *Journal of Educational Psychology*, 82(1), 159-162.
9. De Saussure, F. (2000). *Tečaj opće lingvistike*. Zagreb: ArTresor.(Prijevod: V. Vinja. Izvornik: De Saussure, F. (1962). *Cours de linguistique générale*. Paris: Payot.
10. Demarin, M. (1965.), Početno čitanje i pisanje, U: Šimleša, P. (ur.): *Metodika elementarne nastave materinskog jezika i matematike* (Str. 10-59). Zagreb: Pedagoško-književni zbor
11. HAZU (2005). Izjava Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti o položaju hrvatskoga jezika. *Jezik*, 52(2). 41-80.
12. Hrvatski pravopis (2013). Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
13. James, K.H. and Engelhardt, L. (2012). The effects of handwriting experience on functional brain development in pre-literate children. *Trends in Neuroscience and Education*, 1(1), 32-42.
14. Jurić, V. (2007), Kurikulum suvremene škole. U: Previšić, V. (ur.) (2007), *Kurikulum: Teorije, metodologija, sadržaj, struktura*(Str.253-303). Zagreb: Zavod za pedagogiju i Školska knjiga.
15. Kuharić, V. (2008). Jezično – likovni standardi u početnom čitanju i pisanju hrvatskoga jezika.U D. Pavličević–Franić i A. Bežen (ur.), *Konferencijski zbornik Drugoga međunarodnog specijaliziranoga znanstvenog skupa: Rano učenje hrvatskoga jezika 2* (str. 79-97). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
16. Kuharić, V. (2013). Smjernice za definiranje prijedloga standarda tipografije i prijeloma udžbenika za početno čitanje i pisanje na hrvatskom jeziku u prvom razredu osnovne škole. U A. Bežen i B. Majhut (Ur.) *Kurikul ranog učenja hrvatskoga/materinskoga jezika* (str. 75-90). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Europski centar za napredna i sustavna istraživanja.
17. Longcamp, M., Boucard, C. l., Gilhodes, J., Anton, C. J. L., Roth, M. and Nazarian, B., (2008). Learning through Hand- or Typewriting Influences Visual Recognition of New Graphic Shapes: Behavioral and Functional Imaging Evidence. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 20(5), 802-815.

18. Mangen, A. and Velay, J. (2010). *Digitizing Literacy: Reflections on the Haptics of Writing, Advances in Haptics*.
<<http://www.intechopen.com/books/advances-in-haptics/digitizing-literacy-reflections-on-the-haptics-of-writing>>. Pristupljeno 19.travnja 2015.
19. Matijević, M. (2004). *Ocjenjivanje u osnovnoj školi*. Zagreb: Tipex.
20. *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
21. Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa.
22. Pavličević- Franić, D. (2011). *Jezikopisnice: rasprave o usvajanju, učenju i poučavanju hrvatskoga jezika u ranojezičnome diskursu*. Zagreb: Alfa.
23. Ratzon, N. Z., Efraim, D. and Bart, O. (2007). A short-term graphomotor program for improving writing readiness skills of firstgrade students. *American Journal of Occupational Therapy*, 61, 399–405.

Sažetak

U poučavanju početnoga čitanja i pisanja na hrvatskom jeziku u Republici Hrvatskoj donedavno nije postojao jedinstveni pristup vizualnom uporištu početnih slova jer službenog standarda školskih slova nije bilo. Pisci početnica individualno su odabirali fontove slova kojima su učenici bili izloženi i poučavani. Nastalo je kaotično stanje u početnom čitanju i pisanju jer je u školskoj godini 2005./2006. u uporabi bilo sedam različitih početnica (Bežen, 2005), odnosno različitih školskih slova. Istodobno je na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u razdoblju od 2006.-2013. godine proveden znanstveni projekt *Jezično-likovni standardi u početnom čitanju i pisanju na hrvatskom jeziku* čija je svrha bila utvrditi jezično-likovne standarde na kojima se utemeljuje metodička pouka početnoga čitanja i pisanja. Poticaj za takav projekt prof.dr.sc.Ante Bežen pronašao je u postojanju takvih standarda u jezicima razvijenih europskih zemalja. Provedenim istraživanjem u školskoj godini 2014./2015. utvrdili smo postotni udio učitelja koji implementiraju novi standard početnoga pisanja u prvom razredu osnovne škole te stavove učitelja o aktualnoj problematici početnog čitanja i pisanja. Dobiveni rezultati pokazuju da 82% učitelja primjenjuje novi standard, a 18% ne primjenjuje. Budući da je razlika između postotnog udjela onih koji ne primjenjuju novi standard i postotnog udjela onih koji ga primjenjuju statistički značajna, trebalo je utvrditi razloge zbog kojih dio učitelja ne primjenjuje novi standard unatoč činjenici što je obvezan svim učiteljima i učenicima prvih razreda osnovnih škola. Istraživanje upućuje na to da je u okviru obrazovnog sustava izostalo temeljito stručno usavršavanje učitelja prvih razreda za ovu važnu inovaciju u svim osnovnim školama u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: početno čitanje i pisanje, metodička pouka početnog čitanja i pisanja, početnica, školska slova

Summary

In teaching initial reading and writing in the Croatian language in Croatia, there was no unified approach to visual base of the initial letters, since the official standard of school letters did not exist. Students were exposed and taught to the fonts of the letters which were selected individually by writers of the primers. Chaotic situation in the initial reading and writing appeared in the school year 2005/2006, while seven different primers were in usage (Bežen, 2005). At the same time, at the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, from 2006 to 2013, a research project *"Language-artistic standards in initial reading and writing in the Croatian language"* was conducted. Its purpose was to determine the linguistic and visual standards on which methodical lesson for initial reading and writing is established. The motivation for this project, prof. Ante Bežen, Ph.D., found in the existence of such standards in the languages of developed European countries. The conducted research in the academic year 2014/2015 determined the percentage of teachers who implement the new standard of the initial writing in the first grade of primary school, and also affirmed the attitude of the teachers about the current issues of initial reading and writing. Obtained results show that 82% of the teachers use new standard, while 18% do not. Since the difference between the percentage share of those who do not use the new standard and percentage of those who use it is statistically significant, it was necessary to establish the reasons why the significant percentage of teachers do not use the new standard, despite of the fact that it is obligatory for all the teachers in the first grades. Research suggests that the main professional specialization of the teachers and students in first grades, for this important inovation in primary schools in Croatia, was absent.

Key words: initial reading and writing, methodical lesson for initial reading and writing, primers, school letter